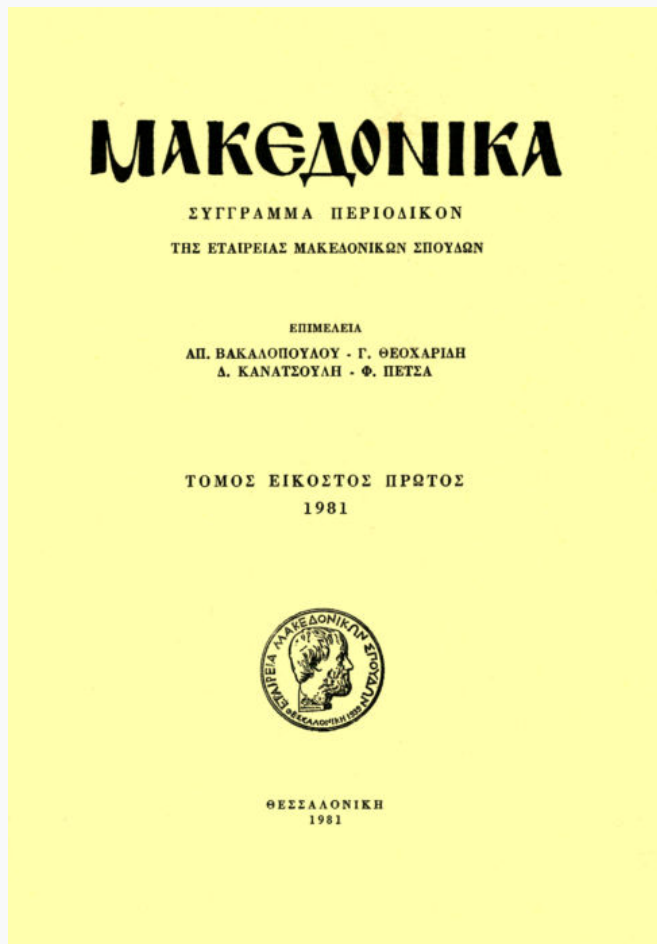

Μακεδονικά

Τόμ. 21, Αρ. 1 (1981)

Χριστιανικές επιγραφές Μακεδονίας

Θ. Παπαζώτος

doi: [10.12681/makedonika.443](https://doi.org/10.12681/makedonika.443)

Copyright © 2014, Θ. Παπαζώτος

Άδεια χρήσης [Creative Commons Attribution-NonCommercial-ShareAlike 4.0](https://creativecommons.org/licenses/by-nc-sa/4.0/).

Βιβλιογραφική αναφορά:

Παπαζώτος Θ. (1981). Χριστιανικές επιγραφές Μακεδονίας. *Μακεδονικά*, 21(1), 401–410.
<https://doi.org/10.12681/makedonika.443>

κάθε Έλληνα εκπαιδευτικό ένα όρισμένο χρηματικό ποσό, συνάντησε τη σφοδρή αντίδραση του 'Αλ Ζουμετίκου, ο οποίος διαφώνησε μαζί του και για άλλα επείγοντα εθνικά θέματα. 'Η διακοπή της συνεργασίας των δύο ανδρών κατέληξε τελικά στην αναχώρηση του 'Αλ. Ζουμετίκου από τὸ Μοναστήρι τὸ 1905, πὸν φοβήθηκε μήπως ἡ διαμάχη ἐκείνη πάρει ἐπικίνδυνες διαστάσεις καὶ ἐκτεθεὶ ἀνεπανόρθωτα ἢ θέσει τοῦ 'Ελλῆνα μητροπολίτη. Γι' αὐτὸ ἀκριβῶς καὶ ἀρνήθηκε τὶς προτάσεις ὀρισμένων 'Ελλήνων ἐφόρων τοῦ Μοναστηρίου, πὸν προθυμοποιήθηκαν νὰ ἐνεργήσουν γιὰ τὴν ἀπομάκρυνση τοῦ 'Ι. Φοροπούλου¹.

Μαζὶ μὲ τὸν 'Αλ. Ζουμετίκο παραιτήθηκαν καὶ οἱ καθηγητὲς τοῦ ἐλληνικοῦ γυμνασίου Μιχαὴλ Πέτρου, Εὐάγγελος Τσιουπτσές, Βασίλειος Νώτης, Παντελῆς Νάκας καὶ ὀρισμένοι ἄλλοι, οἱ ὅποιοι διορίστηκαν σὲ ἄλλες περιοχὲς τῆς Μακεδονίας. 'Ο Ζουμετίκος μετατέθηκε στὴν 'Αδριανούπολη καὶ στὰ 1906 ἤλθε στὴν Κοριτσά, ὅπου ὀργάνωσε δύο ἀνταρτικά σώματα μὲ τὴ συνεργασία τοῦ Τάκη Μάρκου. 'Η ἐντονη ἐθνικὴ δράση του ἀνησύχησε σὲ σημαντικὸ βαθμὸ τὶς ντόπιες τουρκικὲς ἀρχές. Τὸ Σεπτέμβριο τοῦ 1908 στάλθηκε καὶ πάλι στὴν 'Αδριανούπολη, ὅπου ἐργάστηκε σκληρὰ γιὰ τὴν ἀναχαίτηση τῶν βουλγαρικῶν ἐνεργειῶν στὴ Θράκη. Κατὰ τὴ διάρκεια τοῦ πρώτου παγκοσμίου πολέμου προσφέρθηκε νὰ διδάξει δωρεάν στὸ ἐλληνικὸ γυμνάσιο τῆς 'Αδριανούπολης μὲζὶ μὲ τοὺς ἄλλους 'Ελληνες καθηγητὲς. 'Η πρωτοβουλία του αὐτὴ εἶχε σὰν συνέπεια νὰ συννεχιστοῖ ἀμείωτη ἡ λειτουργία τοῦ ἐλληνικοῦ γυμνασίου, στὸ ὁποῖο φοιτοῦσαν τὴν ἐποχὴ ἐκείνη 500 περίπου μαθητὲς. 'Η ἀπελευθέρωση τῆς 'Αδριανούπολης (1920) καὶ ἡ σύντομη ἐκκένωση τῆς Θράκης ἀπὸ τοὺς 'Ελληνες δύο χρόνια ἀργότερα, βρῆκε τὸν 'Αλ. Ζουμετίκο νὰ διδάσκει στὸ γυμνάσιο τῆς Κομοτινῆς ὡς τὰ 1924, ὅποτε καὶ μετατέθηκε στὴ Νάουσα. 'Εκεῖ πέθανε στίς 7 Σεπτεμβρίου τοῦ 1929 καὶ κηδεύθηκε μὲ δημόσια δαπάνη².

Ἴδρυμα Μελετῶν Χερσονήσου
τοῦ Αἵμου

ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ ΑΠ. ΒΑΚΑΛΟΠΟΥΛΟΣ

ΧΡΙΣΤΙΑΝΙΚΕΣ ΕΠΙΓΡΑΦΕΣ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑΣ

Δημοσιεύονται ἐδῶ ἔντεκα ἐπιγραφές ἀπὸ τὸν εὐρύτερο χῶρο τῆς Μακεδονίας. 'Οκτὼ ἀπὸ αὐτὲς ἦταν ἄγνωστες, ἐνὼ μία ἀπὸ τὴν Καστοριά, ἂν καὶ γνωστὴ, δὲν δημοσιεύτηκε ποτέ. 'Αναδημοσιεύεται ἐπίσης μία ἐπιγραφή ἀπὸ τὴ Θεσσαλονίκη μὲ ὀρισμένες διορθώσεις καὶ σχολιάζεται τέλος μία σὲ εἰκόνα τῆς μονῆς Βατοπεδίου.

1. Θεσσαλονίκη. Συλλογὴ Ροτόνας. 'Επιγραφή σὲ μάρμαρο (δὸς αἰ.).

Δ Γ Ε Ι Ο Υ Α Β Ρ Ε Τ Ε Ι Ο Υ

ΑΓΕΙΟΥ ΛΑΒΡΕ(Ν)ΤΕΙΟΥ

νιας (1903-1906), Θεσσαλονίκη 1968, σσ. 29-31, τοῦ ἰ δ ἰ ο υ, 'Η εθνικὴ δράσις τοῦ μητροπολίτου Πελαγονίας Ἰωακείμ Φοροπούλου καὶ αἱ ἐκθέσεις αὐτοῦ, Θεσσαλονίκη 1968, σσ. 17-22.

1. 'Αρχεῖο ΙΜΧΑ, φάκελλος Δ 113, Βιογραφικὸ σημεῖωμα 'Αλ. Ζουμετίκου, σσ. 6-7.
2. 'Αρχεῖο ΙΜΧΑ, φάκελλος Δ 113, Βιογραφικὸ σημεῖωμα 'Αλ. Ζουμετίκου, σσ. 8-12.

Ἡ ἐπιγραφή αὐτὴ σὲ ἀκόσμητο δόμο ἀποτελεῖ τὸ μοναδικὸ ἀρχαιολογικὸ τεκμήριον γιὰ τὴν ὑπαρξὴ λατρείας τοῦ ἁγίου Λαυρεντίου στὴ Θεσσαλονίκη. Μονὴ τοῦ ἁγίου μᾶς εἶναι γνωστὴ μόνο ἀπὸ μία σημείωση τοῦ 1406, βλ. R. Janin, *Les églises et les monastères des grands centres byzantines*, Paris 1975, σ. 394. Ἡ ἐπιγραφή δικαιώνει τὴν ὑπόθεσιν τοῦ Janin ὅτι θὰ πρέπει νὰ ὑπῆρχε καλιὰ λατρεία τοῦ ἁγίου στὴ Θεσσαλονίκη.

2. Θεσσαλονίκη. Συλλογὴ Ἁγίου Δημητρίου. Ἐπιγραφή σὲ μαρμάρينو ἐπιστόλιον (8ος-9ος αἰ.).

ΜΕΛΕΤΙΣ

ΕΠΑΡΧΣ

ΤΣ ΑΗΜΝΙΩΤΣ

Μὲ ἐπιφύλαξιν γιὰ τὴν ἀνάγνωσιν τῶν συμπλημάτων. Ὑπάρχει βέβαια μεγάλος ἀριθμὸς συμπλημάτων σὲ ὅμοια σχήματα πάνω σὲ μολυβδόβουλλα ποὺ χρονολογοῦνται ἀπὸ τὰ μέσα τοῦ 6ου αἰ. μέχρι καὶ τὸν 9ο αἰ., βλ. G. Zacos-A. Vegler, *Byzantine Lead Seals*, Basel 1972. Διδακτικὸς εἶναι ἀκόμη οἱ ἐπιγραφὲς στὴν καμάρα τοῦ ἱεροῦ τῆς Ἁγίας Σοφίας Θεσσαλονίκης (780-797) καὶ στὸ ψηφιδωτὸ τοῦ αὐτοκράτορα Ἀλεξάνδρου στὴν Ἁγία Σοφία Κωνσταντινουπόλεως (912). Ἡ μορφή τοῦ ἐπιστολίου πλησιάζει περισσότερο σ' αὐτὴν ποὺ ἔχουν τὰ βυζαντινὰ ἐπιστόλια καὶ ὄχι τὰ παλαιοχριστιανικά. Ἀκόμη τὸ γεγονός ὅτι εἶναι ἀκόσμητο μᾶς κάνει νὰ σκεφτόμαστε τὴν περίοδον τῆς εἰκονομαχίας γιὰ τὴ χρονολόγησίν του.

3. Καστοριά. Παναγία Μαυριώτισσα. Ἐπιγραφή σὲ τοιχογραφία τῆς κόγχης τοῦ Ἱεροῦ (12ος αἰ.).

Δημοσιεύσεις: Ἀναφορὲς μόνον τῆς ἐπιγραφῆς στοῦ Ν. Μουτσόπουλου, Καστοριά, Παναγία ἢ Μαυριώτισσα, Ἀθήναι 1967, σ. 43 καὶ Στ. Πελεκανίδου, Χρονολογικὰ προβλήματα τῶν τοιχογραφιῶν τοῦ καθολικοῦ τῆς μονῆς τῆς Παναγίας τῆς Μαυριώτισσας Καστοριάς, ΑΕ 1978 (1980)149.

ἹΠΟCΙΕΡΟ
 ΓΙΑC ΜΟΝ
 ΓΙΑC·ΟΑΝ ΙΚΟΔΟΜΗC
 ΜΑΝCΤ

...]ΙΠΟC ΙΕΡΟ]ΜΟΝΑΧΟC...

...] ἉΓΙΑC ΜΟΝ]ΗC ΤΑΥΤΗC...Ο...

ΓΙΑC·Ο ΑΝΙΚΟΔΟΜΗC]ΑC ΤΟΝ ΝΑΟΝ ΕΠΙ Ρω]

ΜΑΝC Τ]C ΒΑΣΙΛΕΩC]

Ἡ ἐπιγραφή συνοδεύει τὸν εἰκονιζόμενο ἐκεῖ ἱερομόναχο, πεσμένο στὰ πόδια τῆς Παναγίας. Σήμερα εἶναι ἀρκετὰ φθαρμένη ὅπως φαίνεται στὴ φωτογραφία ποὺ δημοσιεύει ὁ Ν. Μ ο υ τ σ ὀ π ο υ λ ο ς, δ.π., πίν. 83. Εἶναι ὁμως περιεργό ὅτι, ἐνῶ στὴ φωτογραφία ποὺ δημοσιεύει ὁ Στ. Πελεκανίδης, Καστορία Ι, Θεσσαλονίκη 1951, πίν. 66α (ἀπ' ὅπου καὶ τὸ παραπάνω ἀπόγραφο) φαίνεται ὅτι ἡ ἐπιγραφή διατηροῦσε ἀρκετὰ γράμματα, οὔτε ὁ Πελεκανίδης οὔτε ὁ Μουτσόπουλος τὴν ἔχουν δημοσιεύσει. Ἡ ἀποψη τῶν παραπάνω ἐρευνητῶν ὅτι πρόκειται γιὰ κάποιον μοναχὸ Μανουήλ εἶναι ἀστήρικτη. Ἡ μεταγραφή τοῦ τελευταίου στίχου ὡς ΜΑΝ8 Τ, ὅπου ὁ τόνος εἶναι φανερός καὶ τὸ Τ δὲν ἀνήκει φυσικὰ σὲ ἓνα Η ἢ Λ, ὥστε νὰ ἔχουμε τὸ ὄνομα Μανουήλ, εἶναι ἀναμφισβήτητη. Τὸ ὅτι ὁ εἰκονιζόμενος δὲν εἶναι μόναχός φαίνεται ἀπὸ τὸν πρῶτο στίχο καὶ ἀπὸ τὸ ἐνδυμὰ του. Συνεπῶς τὸ ὄνομα τοῦ ἱερομόναχου βρίσκεται στὸν πρῶτο στίχο, ἀπ' τὸ ὁποῖο σώζονται τὰ τέσσερα τελευταῖα γράμματα μὲ σαφῆ τὴν κατάληξη ΟC.

Μὲ τὴ μεταγραφή τὸ νόημα τῆς ἐπιγραφῆς εἶναι σαφές ἂν καὶ δὲν ἔχει διατηρηθῆ τὸ ὄνομα τοῦ ἱερομόναχου. Στὴν ἀρχὴ τοῦ τρίτου στίχου πρέπει νὰ ἔχουμε τὶς δύο τελευταῖες συλλαβές ΓΙΑC ἀπὸ τὸ ἐπώνυμό του, ἀφοῦ τὸ ἀκολουθεῖ ἡ καλὰ διατηρημένη ἐπεξηγηματικὴ φράση Ο ΑΝ(Ο)ΙΚΟΔΟΜΗCΑC. Ἐπομένει νὰ ἐξετάσουμε τὴ συμπλήρωση ΕΠΙ ΡΩΜΑΝ8 Τ8 ΒΑCΙΛΕΩC.

Γιὰ τὴ χρονολόγηση τῶν τοιχογραφιῶν μέσα στὸ 120-130 αἰ. ἔχουν γίνεи, ὅπως εἶναι γνωστὸ, ἀρκετὲς προτάσεις, ὅπως τὶς ἐκθέτει ὁ Στ. Πελεκανίδης στὴ μελέτη του «Χρονολογικὰ προβλήματα», δ.π. Ὁ ἴδιος πιστεύει ὅτι ἡ παράσταση τοῦ εἰκονιζόμενου ἱερομόναχου ἔγινε μετὰ ἀπὸ τὴν Παναγία καὶ τοὺς ἀγγέλους τῆς κόγχης, πράγμα ποὺ δὲν φαίνεται ἀρκετὰ πιθανό. Ἀλλὰ, ὅπως καὶ ἂν ἔχει τὸ πράγμα, τὸ ὅτι ὁ εἰκονιζόμενος φέρει φωτοστέφανο μᾶς κάνει νὰ πιστεύουμε ὅτι δὲν βρισκόμαστε μπροστὰ σὲ ἓνα πορτραῖτο ἐνὸς κτίτορα ποὺ φρόντισε γιὰ τὴ διακόσμηση τοῦ ναοῦ. ἄλλὰ σὲ ἓνα πορτραῖτο ἐνὸς ἡδῆ νεκροῦ, ποὺ ὡς πρῶτος κτίτορας θὰ ἔπρεπε νὰ μνημονεῦται κατὰ τὴν τέλεση τῶν λειτουργιῶν. Συνεπῶς ἡ ἀπεικόνισή του σὲ τόσο προνομιακὴ θέση μέσα στὸ ἱερὸ ἐμπεριέχει τὴν ἐννοία ἐνὸς βρεφιοῦ. Ὁ χρονικὸς προσδιορισμὸς τῆς ἰδρυσης τῆς μονῆς ἀπὸ τὸν ἀνώνυμο ἱερομόναχο (δηλαδὴ τῆς σημαντικότερης πράξης γιὰ τὴν ἱστορία τῆς) ἔγινε, καὶ εἶναι λογικὸ νὰ τὸ πεῖ κανεῖς, σὲ σχέση μὲ τὸ φορέα τῆς κεντρικῆς ἐξουσίας, ὁ ὁποῖος συνήθως ὀριζε τὸ αὐτοδύναμο καὶ αὐτοδέσποτο τῶν μονῶν καὶ ὄχι τῆς τοπικῆς, τῆς ἐκκλησιαστικῆς γιὰ παράδειγμα, ἡ ὁποία συνήθως ἐπιβουλεύεταν τὴν προνομιακὴν θέση τῶν μοναστηριῶν. Ἐπομένως ἡ προτεινόμενη συμπλήρωση φαίνεται ὀρθή. Πρόκειται δηλαδὴ γιὰ τὸν αὐτοκράτορα Ρωμανὸ Δ' Διογένη (1068-1071).

Ἡ ἐπιγραφή δὲν χρονολογεῖ, σύμφωνα μὲ τὰ παραπάνω, τὶς τοιχογραφίες ἂν καὶ δίνει ἓνα ἀρκετὰ καλὸ χρονικὸ ὄριο, τὸ ὁποῖο συνδυασμένο μὲ τὰ δραματικὰ γεγονότα τῆς περιοχῆς στὴν τελευταία εικοσιπενταετία τοῦ 11ου αἰ., βλ. Γ. Θ ε ο ρ ἰ δ η, Ἱστορία τῆς Μακεδονίας κατὰ τοὺς μέσους χρόνους (285-1354), Θεσσαλονίκη 1980, σ. 284 κ.ἑ. Βοηθᾷ σ' ἓνα νέο κοίταγμα τῶν τοιχογραφιῶν. Χρονολογεῖ ὁμως σταθερὰ τὸ ἀρχιτεκτόνημα. Τὸ κέρδος μας ἐπομένως εἶναι ἀρκετὰ σημαντικό.

4. Θεσσαλονίκη. Συλλογὴ Ροτόνας. Ἐπιγραφή σὲ μάρμαρο (1232).

Βιβλιογραφία: Ε. Τ σ ι γ α ρ ἰ δ α - Κ. Λ ο β ἔ ρ δ ο υ - Τ σ ι γ α ρ ἰ δ α, Κατάλογοις χριστιανικῶν ἐπιγραφῶν στὰ Μουσεῖα τῆς Θεσσαλονικῆς, Θεσσαλονίκη 1979, ἀρ. 70, ὅπου καὶ ἡ παλιότερη βιβλιογραφία.

Εἰς ἀνδ[————] λα [—] τοῦ κρᾶτου[ς]

πάσαν ἀν[————] το [ε]πραγία[ν].

Ἐνανθεοργεῖ [τὸ]ν ναόν [σου τ]ρισμακάρο

- Πέτρος σεβαστός Δουκό[που]λος ἐκ γένου[ς]·
 5 και γὰρ τελῶν φρουραρχ[ος], ἐν]τὸς προσμ[έν]ων],
 [σ] ἐ δεξιούται συμπύλακ[α τῆ] πόλει.
 [Ἐ]χει γὰρ ἐντὸς τὸν μέγ[αν μω]ροβλήτην.
 ἔτους ζψή[β].

2. Οἱ παραπάνω ἐκδότες μεταγράφουν καὶ συμπληρώνουν τῆς ὑπ(ε)ραγίας Θεοτόκου. Μιά τέτοια ἀνάγνωση εἶναι ἀδικοιολόγητη, γιατί α) δὲν ὑπάρχει τὸ Ε ἀνάμεσα στὸ Π καὶ Ρ· β) μὲ τὴν προτεινόμενη συμπλήρωση καταστρέφεται ἡ μετρικὴ μορφή τοῦ στίχου· γ) ἀπὸ τὴ μελέτῃ τῆς ἐπιγραφῆς φαίνεται ὅτι αὐτὴ ἀποτελεῖται ἀπὸ ἐπτὰ δωδεκασύλλαβους καὶ ὄχι δεκατέσσερεις ὅπως ἀφήνουν νὰ ἐννοηθεῖ οἱ ἐκδότες, ὅποτε θὰ εἶχε θέση ἡ συμπλήρωση Θεοτόκου σὲ νέο στίχο. Ἐπὶ αὐτὴν ἀκόμη δεχτοῦμε αὐτὴ τὴν περίπτωση, φαίνεται δὲσκολο νὰ τηθεῖ ἡ φόρμουλα τῆς ὑπεραγίας Θεοτόκου σὲ δύο στίχους.

3. Οἱ παραπάνω ἐκδότες συμπληρώνουν τοῦ τρισμάχαρος. Ὁ τονισμὸς στὴν προπαραλήγουσα καὶ ἡ δεκατρισύλλαβη μορφή τοῦ στίχου εἶναι ἐξαιρετικὰ σπάνιο φαινόμενο. βλ. Α. Κ ο μ ί ν η, Τὸ βυζαντινὸν ἱερὸν ἐπίγραμμα καὶ ἐπιγραμματοποιοί, Ἀθήναι 1966, σ. 55 καὶ 58.

5. Οἱ παραπάνω ἐκδότες συμπληρώνουν αὐτὸς προσμ[εν]...

6. σὲ ἀντὶ τοῦ προτεινόμενου δέ.

Σύμφωνα μὲ τὴν ἐπιγραφή ὁ Πέτρος Δουκόπουλος ἀνανέωνει ναὸ τῆς Θεσσαλονίκης καὶ ὄχι ναοὺς ὅπως δέχονται οἱ παραπάνω ἐκδότες.

Ἡ μὴ ἀναφορά τοῦ ὀνόματος τοῦ ἁγίου σημαίνει μᾶλλον ὅτι πρόκειται γιὰ πολὺ γνωστὸ καὶ πλατιά λατρευμένο ἅγιο. Ἄν συναφθεῖ τὸ νόημα τοῦ τρίτου καὶ ἔβδομου στίχου τότε θὰ πρέπει ἴσως νὰ δεχτοῦμε ὅτι ὁ Πέτρος Δουκόπουλος ἀνακαινίσει τὸ ναὸ τοῦ ἁγίου Δημητρίου. Τὸ ὅτι ἡ ἐπιγραφή βρισκόταν στὸν τουρκικὸ πυλώνα τοῦ ναοῦ τοῦ Προφήτη Ἡλία δὲν σημαίνει ὅτι ἡ ἐπιγραφή προερχόταν ἀναγκαστικὰ ἀπὸ τὸ ναὸ αὐτό.

5. Πέντε βυζαντινὲς ἐπιγραφὲς στὸ ναὸ τοῦ «Χριστοῦ» τῆς Βέροιας (1326-1355).

Ὁ βόρειος, δυτικὸς καὶ νότιος τοῖχος τοῦ ναοῦ τοῦ Σωτήρος Χριστοῦ στὴ Βέροια ἔχουν στὴν ἐξωτερικὴ πλευρὰ τους ἀπὸ ἓνα ψευδαρκοσόλιο μὲ τοιχογραφίες, οἱ ὁποῖες δὲν ἔχουν περιληφθεῖ στὸ βιβλίον τοῦ καθηγητῆ Στ. Πελεκανίδη¹. γιατί χρονικὰ εἶναι μεταγενέστερες ἀπὸ τὸν ἐσωτερικὸ διάκοσμο τοῦ 1315 πού, ὅπως εἶναι γνωστὸ, εἶχε ἀναλάβει νὰ ζωγραφίσει ὁ Γεώργιος Καλλιέργης. Τὸ ψευδαρκοσόλιο τῆς βορεινῆς πλευρᾶς ἐπιζωγραφήθηκε στὰ 1727, ἐνῶ τὰ δύο ἄλλα ἔχουν μείνει ἄθικτα.

Ψευδαρκοσόλιο τοῦ δυτικοῦ τοῖχου

Ἐκονίζονται ὁλόσωμοι ὁ Χριστὸς, ἡ Παναγία καὶ μιὰ γυναικεία μορφή μὲ ἀρχοντική ἐνδυμασία. Τὸ ὄνομα τῆς μαθαίνουμε ἀπὸ τὴν ἐπιγραφή πού τὴ συνοδεύει.

ΕΚΟΙΜΗΘΗ Η ΔΣΛΗ
 ΤΣ ΘῪ ΜΑΡΙΑ Η CV
 ΝΑΔΗΝΗ ΜΗΝΗ ΕΤ Ζ
 ΜΑΥΩ ΚΑ Ω Α Δ

Δηλαδή· Ἐκοιμήθη ἡ δούλη/ τοῦ Θε(ο)ῦ Μαρία ἡ Συ/ναδηνὴ μηνί/Μαῖω ΚΑ, ἔ(τους) Ζ(ω)ΛΔ (7834 = 1326).

1. Σ τ. Π ε λ ε κ α ν ἰ δ η ς, Καλλιέργης, ὄλης Θεσσαλίας ἄριστος ζωγράφος, Ἀθήναι 1973.

Ψευδαρκασόλιο του νότιου τοίχου

Εικονίζεται δλόσωμος ὁ Χριστὸς νὰ εὐλογεῖ τέσσερις μορφές, δύο ἀπὸ τὴν κάθε πλευρὰ του. Ἄριστερά καθὼς βλέπουμε τὴν παράσταση παριστάνεται ἕνας ἄνδρας σὲ μεστή ἡλικία, δλόσωμος, ντυμένος ἀρχοντικά. Μιά ἐπιγραφή δίπλα του ἀναφέρει τὸ ὄνομά του.

† ΕΚΟΙΜΗΘΗ Ο
ΔΣΛΟC Τ8 ΘΥ ΜΙΧΑΗΛ
Ο ΚΑΒΑΛΛΑΡΙΟ[C]
Ο ΗΟC Τ8 ΣΕΒΑΣ Τ8 CH
ΝΑ[ΔΗ]ΝΟV ΜΗΝΙ CΕΠΤΕΒΡΙω
ΕΤΙ Ζωξ Δ
Ιϋ Η

Δηλαδή· Ἐκοιμήθη ὁ /δούλος τοῦ Θε(εο)ῦ Μιχαήλ / ὁ Καβαλλάριος / ὁ υἱὸς τοῦ σεβαστοῦ τοῦ Συ/ναδηνοῦ μηνί Σεπτεμβρίω/Ἐτ(ε)ῖ ΖωξΔ (7864=1355)/ἰν(δικτιῶνος) Η¹.

Μπροστὰ στὸ Μιχαήλ Καβαλλάριο Συναδηνό καὶ ὡς τὸ ὕψος τῆς μέσης του εικονίζεται ἕνας νέος ἀγένειος ποὺ συνοδεύεται ἀπὸ τὴν ἐπιγραφή·

† ΕΚΟΙΜΗΘΗ Ο ΔΣ
ΛΟC Τ8 ΘΥ ΜΑΝ8
ΗΛ Ο ΗΟC Τ8 ΣΕΒ(Α)
Ζ8 Τ8 [CΥ]ΝΑΔΗΝ(ΟV)
ΜΗΝΙ ΟΚΤΟΒΡ(Ιω)

Δηλαδή· Ἐκοιμήθη ὁ δοῦ/λος τοῦ Θε(εο)ῦ Μανου/ήλ ὁ υἱὸς τοῦ σεβα/στοῦ τοῦ Συναδη-
νοῦ/μηνί Ὀκτωβρίω.

Ἄπὸ τὴν ἄλλη πλευρὰ τοῦ Χριστοῦ εικονίζεται δλόσωμος ἕνας ἄνδρας σὲ ἴδια ἡλικία μὲ τὸ Μιχαήλ Καβαλλάριο Συναδηνό. Στὴν ἐπιγραφή ποὺ τὸν συνοδεύει γράφει·

† ΕΚΟΙΜΗΘΗ Ο ΔΣΛΟC
Τ8 ΘΥ ΜΑΝΟVΗΛ
Ο ΔVΔΗΜΑΡΙC
ΜΗΝΙ ὈΚΤΟΒΡΙω

Δηλαδή· Ἐκοιμήθη ὁ δούλος/ τοῦ Θε(εο)ῦ Μανουήλ / ὁ Διδυμάρης / μηνί Ὀκτωβρίω.

Μπροστὰ ἀπὸ τὸ Μανουήλ Διδυμάρη καὶ ὡς τὸ ὕψος τῆς μέσης του εικονίζεται μιὰ νέα κοπελιά, ἀρχοντικά ντυμένη. Μαθαίνουμε τὸ ὄνομά της ἀπὸ τὴν ἐπιγραφή ποὺ τὴ συνοδεύει·

ΕΚΟΙ[ΜΗ]
ΘΗ Η ΔΣ
ΛΗ Τ8
ΘΥ ΖΑΝΑ {Η}
Η Θ[VΓ]ΑΤΗΡ Τ8
ΜΕΛΑ
ΜΗΝΙ ΑVΓ(8CΤω)

1. Ὁ Στ. Πελεκανίδης, δ.π., σ. θ' μὴ ὑπολογίζοντας στὴν Ἰνδικτιῶνα χρονολογεῖ τὴν ἐπιγραφή στὰ 1356.

Δηλαδή: Έκοιμή/θη ή δού/λη του/ Θ(εο)ῦ Στάνα / ή θυγάτηρ του/ Μελά/μηνη Αδούστου.

Ἄπ' ὅσο διδάσκουν οἱ ἐπιγραφές στὰ δύο ψευδαρκασόλια τουλάχιστον ἡ Μαρία Συναδηνή (1326), ὁ Μιχαὴλ Καβαλλάριος Συναδηνός (1355) καὶ ὁ Μανουὴλ Συναδηνός εἶναι πρόσωπα τῆς ἴδιας οἰκογένειας. Δὲν εἶναι βέβαια δυνατόν νὰ προσδιορίσουμε τὴ σχέση τοῦ Μανουὴλ Διδυμάρη καὶ τῆς θυγατέρας τοῦ Μελά μὲ τὰ προηγούμενα πρόσωπα.

Γιὰ τὸ ἔτος θανάτου τῆς Μαρίας Συναδηνῆς καὶ τοῦ Μιχαὴλ Καβαλλαρίου Συναδηνοῦ δὲν προκύπτει πρόβλημα. Εἶναι ὁμως ἀρκετὰ περίεργο τὸ γεγονός ὅτι ἡ Μαρία Συναδηνὴ ἐνταφιάζεται στὸ νεοσύστατο μοναστήρι τοῦ Σωτήρος Χριστοῦ, ποῦ ὡς σταυροπήγι λειτουργεῖ ἀπὸ τὸ 1314¹. Ὁ ἱδρυτὴς τοῦ Ἱγνάτιος Καλόθετος ἐγκαταλείπει τὴ Βέρεια γύρω στὰ 1329 ἀφοῦ προηγούμενος παραχωρεῖ στὴ μονὴ τῆς Μεγίστης Λαύρας τὸ νεοσύστατο μοναστήρι². Θὰ πρέπει ἐπομένως νὰ ὑποθέσει κανεὶς κάποια στενὴ σχέση τῆς οἰκογένειας τῶν Συναδηνῶν τῆς Βέρειας μὲ τὸν Ἱγνάτιο γιὰ μιὰ τέτοιου εἶδους παραχώρηση. Ὅσον ἀφορᾷ τὸ ἔτος θανάτου τοῦ Μανουὴλ Διδυμάρη καὶ τοῦ Μανουὴλ Συναδηνοῦ πρέπει νὰ εἶναι τὸ 1355, ἀφοῦ, ὅπως φαίνεται πῆθναν ἓνα μῆνα μετὰ τὸ θάνατο τοῦ Μιχαὴλ Καβαλλαρίου Συναδηνοῦ. Προβληματικότερο εἶναι τὸ ἔτος θανάτου τῆς Στάνας Μελά. Ὁ μῆνας Αὐγούστος μπορεῖ νὰ εἶναι τοῦ ἔτους 1355, ἀλλὰ δὲν φαίνεται πιθανὸν ὅτι μὲ ἀφορμὴ τὸ δικό της θάνατο κατασκευάστηκε τὸ ταφικὸ μνημεῖο τοῦ νότιου τοῖχου, ὅπου εἰκονίστηκαν καὶ οἱ ὑπόλοιποι τρεῖς ἄρχοντες ποῦ πέθαναν στὴν ἀρχὴ τοῦ χρόνου. Φαίνεται πιθανότερο ὅτι πέθανε τὸν Αὐγούστο τοῦ 1354 καὶ ἀκολούθησαν ὁ θάνατος τοῦ Μιχαὴλ Καβαλλαρίου Συναδηνοῦ (Σεπτέμβριος τοῦ 1355) καὶ ὁ θάνατος τοῦ Μανουὴλ Συναδηνοῦ καὶ Μανουὴλ Διδυμάρη (Ὀκτώβριος τοῦ 1355).

Ὁ Μιχαὴλ Καβαλλάριος Συναδηνός φαίνεται ὅτι ἀνήκει στὴν ἐπόμενη γενιὰ ἀπὸ αὐτὴν τῆς Μαρίας Συναδηνῆς καὶ αὐτὸ πρέπει νὰ ὀρίζει τὴ συγγενικὴ σχέση τῶν δύο προσώπων. Πρόκειται μᾶλλον γιὰ θεία του ἀπὸ τὸν πατέρα του ποῦ σημειώνουμε ὅτι εἶχε τὸν τίτλο τοῦ δευτέρου σεβαστοῦ, καὶ αὐτὸ γιὰ τὸ δικό του οἰκογενετικὸ ὄνομα τοῦ Μιχαὴλ προστίθεται καὶ τὸ ὄνομα Καβαλλάριος, οἰκογενετικὸ προφανῶς τῆς μητέρας του. Ἐπομένως στὴν πρώτη γενιὰ ἀνήκουν ἡ Μαρία Συναδηνὴ καὶ ὁ ἀδελφός της ὁ σεβαστός Συναδηνός μὲ τὴ γυναικία του, κάποια ἀπὸ τὴ γενιὰ τῶν Καβαλλαρίων.

Ὁ Μανουὴλ Συναδηνός ποῦ εἰκονίζεται ὡς ἔφηβος δὲν φέρει τὸ ὄνομα Καβαλλάριος. Αὐτὸ τὸ γεγονός μαζί μὲ τὴ μεγάλη διαφορά ἡλικίας ποῦ ἔχει ἀπὸ τὸν Μιχαὴλ Καβαλλάριο Συναδηνὸ μᾶς κάνει νὰ πιστεύουμε ὅτι οἱ δύο εἰκονιζόμενοι δὲν εἶναι ἀδελφοί. Πιθανότερο φαίνεται ὅτι ὁ Μανουὴλ εἶναι γιὸς τοῦ Μιχαὴλ. Ἄν πράγματι εἶναι ἔτσι, τότε ἡ ἐπιγραφὴ ποῦ συνοδεύει τὸ Μανουὴλ μᾶς δίνει τὸ ἀξίωμα τοῦ Μιχαὴλ (σεβαστός). Ἐπομένως στὴ δεύτερη γενιὰ τῶν Συναδηνῶν ἀνήκει ὁ Μιχαὴλ Καβαλλάριος Συναδηνός καὶ στὴν τρίτῃ ὁ Μανουὴλ Συναδηνός.

Ἄν λάβουμε ὑπόψη ὅτι ὁ Μανουὴλ Συναδηνός, ὅπως εἰκονίζεται (ἔφηβος, ἀγένειος), δὲν ξεπερνᾷ σὲ ἡλικία τὰ εἴκοσι χρόνια, τότε θὰ δεχόμαστε ὅτι εἶχε γεννηθεῖ γύρω στὰ 1335. Κάνοντας τὸ ἴδιο γιὰ τὸν Μιχαὴλ Καβαλλάριο Συναδηνὸ καὶ Μανουὴλ Διδυμάρη ὑπολογίζουμε ὅτι πρέπει νὰ γεννήθηκαν στὸ τέλος τῆς πρώτης δεκαετίας τοῦ 14ου αἰ. Ἐπομένως ὁ πατέρας τοῦ Μιχαὴλ, ὁ σεβαστός Συναδηνός καὶ ἡ Μαρία Συναδηνὴ ἀνήκουν στοὺς Συναδηνούς τοῦ τέλους τοῦ 13ου αἰ.

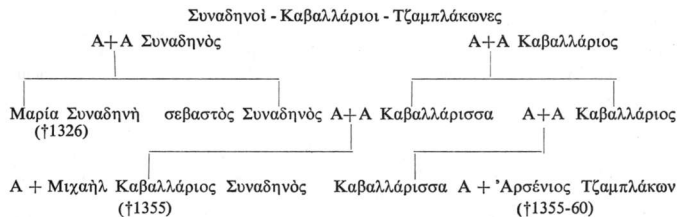
Οἱ Ch. Hannick καὶ G. Schmalzbauer στὴν ἐργασία τους Die Synade-

1. P. Lemerle - A. Guillou - N. Svoronos - D. Papachryssanthou, Actes de Lavra II, Paris 1977, ἀρ. 103.

2. Θ. Παπαζώτου, Ὁ Ἱγνάτιος Καλόθετος ἱδρυτὴς τοῦ ναοῦ τοῦ ἁγίου Βλασίου στὴ Μεγίστη Λαύρα, «Μακεδονικά» 19(1979)428.

noi, Prosopographische Untersuchung zu einer byzantini'chen Familie¹, έχουν συγκεντρώσει οσα στοιχεία υπάρχουν στις βυζαντινές πηγές για τους Συναδηνούς. Σύμφωνα με αυτά δέν μπορούμε νά συσχετίσουμε τή Μαρία Συναδηνή και τόν σεβαστό τόν Συναδηνό με τή μεγάλη οίκογένεια τών Συναδηνών τής Κωνσταντινούπολης, πού με τόν 'Ιωάννη Συναδηνό Κομνηνό Δούκα 'Αγγελο², ό όποίος νυμφεύτηκε τή Θεοδώρα Παλαιολογίνα, άνεψιά του άυτόκρατορα Μιχαήλ Η' Παλαιολόγου, συνδέεται πλέον με τόν άυτόκρατορικό οίκο τών Παλαιολόγων. Παρακάτω θά συζητηθεί τόν θέμα, άν ένας άπό τούς Συναδηνούς πού περιέχεται στόν κατάλογο τών παραπάνω έρευνητών θά μπορούσε νά ταυτισθεί με έναν άπό τούς Συναδηνούς τών επιγραφών, άφού προηγουμένως γίνει μιá χρησίμη παρεμβολή.

Ό Γ. Θεοχαρίδης δημοσίευσε έγγραφο του 'Αλεξίου Καβαλλαρίου Τζαμπλάκωνος πρός τή μονή Βατοπέδιου (1376), όπου άναφέρεται ότι εκείνος κατείχε ένα περιβόλι μέσα στη Βέροια και στη συνοικία του Σκωρονόχου πού τόν κληρονόμησε άπό τόν παππού του 'Αρσένιου Τζαμπλάκωνα³. Άπό τή γενιά τών Τζαμπλάκωνων πού φέρουν τόν όνομα τής μεγάλης βυζαντινής οίκογένειας τών Καβαλλαρίων είναι ό πατέρας του 'Αλεξίου Μιχαήλ Καβαλλάριος Τζαμπλάκων και ό θεϊός του 'Αλέξιος Καβαλλάριος Τζαμπλάκων, παιδιά του 'Αρσενίου Τζαμπλάκωνος και μιáς κόρης άπό τή γενιά τών Καβαλλαρίων. Αυτό δικαιολογεί τόν πέρασμα του όνόματος τών Καβαλλαρίων στη γενιά τών Τζαμπλάκωνων. 'Η κατοχή ενός κτήματος άπό τόν 'Αρσένιου Τζαμπλάκωνα μέσα στη Βέροια, όπως ρητά άναφέρεται στο έγγραφο του έγγονου του 'Αλεξίου, σημαίνει ότι ό 'Αρσένιος και ή γυναίκα του έχουν σχέση με τή Βέροια. 'Επειδή όμως στη διαθήκη του ό 'Αρσένιος δέν άναφέρει κάποιο κτήμα του στη Βέροια⁴ (έξάλλου ή διαθήκη του 'Αρσενίου πρός τή μονή Βατοπέδιου δέν σημαίνει ότι δώρησε όλη τήν άκίνητη περιουσία του στη μονή), είναι πιθανό ότι τόν κτήμα τής Βέροιας άνήκε στην περιουσία τής γυναίκας του. Τόν κτήμα πέρασε στην κατοχή του γιου τής Μιχαήλ Καβαλλαρίου Τζαμπλάκωνος και άργότερα του έγγονου τής 'Αλεξίου. 'Εάν έχουν έτσι τά πράγματα, τότε έντοπίζεται κάποια κόρη άπό τή γενιά τών Καβαλλαρίων στη Βέροια. Κάτι τέτοιο ένισχύεται βέβαια άπό τήν επιγραφή τής Βέροιας, όπου άναφέρεται ό Μιχαήλ Καβαλλάριος Συναδηνός (1355), γόνος σαφώς τής ίδιας οίκογένειας και στην ίδια γενιά με τήν παραπάνω κόρη, τή σύζυγο του 'Αρσενίου Τζαμπλάκωνος (†1355-60). Ποιά όμως μπορεί νά είναι ή συγγενική σχέση τών διαφόρων προσώπων πού άναφέρθηκαν παραπάνω; 'Εδώ παραθέτουμε έναν πίνακα με τίς πιθανές συγγενικές σχέσεις τους.

1. JOB 25(1976) 125-161.

2. 'Ο.π., σ. 134-35, άρ. 22.

3. Γ. Θεοχαρίδου, Οί Τζαμπλάκωνες, Συμβολή εις τήν βυζαντινήν μακεδονικήν προσωπογραφίαν του ΙΔ' αϊώνος, «Μακεδονικά» 5(1961-63) 150 κ.έ.

4. 'Ο.π., σ. 129 κ.έ.

Ἡ γνώση μας πάλι γιὰ τὴν εὐγενὴ γενιά τῶν Καβαλλαρίων τοῦ 13ου αἰ. εἶναι λιγοστὴ γιὰ κάποιον συσχετισμὸ μὲ τὸν Μιχαὴλ Καβαλλάριο Συναδηνό¹. Ἀπὸ τὴν ἄλληλ τὰ ὀνόματα Μελάς καὶ Διδυμάρης² δὲν βοηθοῦν πρὸς αὐτὴν τὴν κατεῦθυνση.

Μιά ταύτιση τοῦ Μιχαὴλ Καβαλλαρίου Συναδηνοῦ μὲ τὸν Μιχαὴλ Συναδηνό, παραλήπτη ἐπιστολῆς τοῦ Νικηφόρου Γρηγορᾶ μένει ἀνοιχτὴ, ἂν καὶ ἡ πληροφορία τοῦ Γρηγορᾶ ὅτι ζοῦσε στὴ Θεσσαλία ἀποτελεῖ ἀρκετὰ βάσιμο στοιχεῖο μιάς τέτοιας ταύτισης³. Εἶναι γνωστὸ ὅτι ὁ μητροπολίτης τῆς Βέροιας ἔφερε τὸν τίτλο «ὀπέρτιμος καὶ ἔξαρχος Θεσσαλίας»⁴. Ὁ Γεώργιος Καλλιέργης ποὺ ζωγραφίζει στὸ ναὸ τοῦ Σωτήρος Χριστοῦ αὐτοεπαινεῖται ὡς ὁ «ἄριστος ζωγράφος ὅλης Θεσσαλίας»⁵.

6. Βατοπέδι. Ἐπιγραφή σὲ εἰκόνα Παναγίας Ὁδηγήτριας.

Βιβλιογραφία: G. Millet - J. Pargoire - L. Petit. Requeil des inscriptions chrétiens de l'Athos, Paris 1904, ἀρ. 82, ὅπου ἡ παλιότερη βιβλιογραφία. A. Grabar, Les revêtements en or et en argent des icones byzantines du Moyen Age, Venise 1975, σ. 50-51 (ἀνάγνωση I. Ševčenko).

Ὁὐκ ἄρα πᾶσα χάρις ἀνθρώπου χάρις
οὐδὲ φύσ(ε)ις ἔχουσι τὴν σχέσιον μίαν.
Τὴν σύγγονον γὰρ ἢ Παπαδοπουλίνα
τὴν Ἀριανίτισσαν, ἢ κληῖσις Χάρις,
5 οὐκ ἀπὸ κοινῶν δεξιούται πραγμάτων,
ἀλλὰ τὸν ἀγνὸν τῆς Θε(ο)ῦ νόμους τέπον,
ὄν ἀγγέλων φάλαγγες ὀκνοῦσι βλέπεω,
ἔρωτι κοσμήσασα ἐκ χρυσαργύρου,
δίδωσι αὐτῇ ζώπυρον φίλτρον ξένου
10 Γένουτο λοιπὸν ταῖς ἀδελφαῖς ἡ χάρις,
—————]ς εὐστοργίας
βίου τε συντήρησις ἀσφαλεστάτη.

Ἡ ἀνάγνωση τῶν G. Millet - J. Pargoire - L. Petit ἔχει ἀρκετὰ λάθη. Στὸ στίχο 2 ὁ Ševčenko μεταγράφει φύσις.

Σὲ ἔγγραφο τῆς μονῆς Βατοπεδίου ποὺ δημοσίευσεν ὁ Γ. Θεοχαρίδης⁶ ἀναφέρεται μιά ἐπάρχισσα Ἀριανίτισσα, ἡ ὁποία θὰ ἦταν δυνατὸ νὰ ταυτισθεῖ μὲ τὴν Ἀριανίτισσα τῆς ἐπιγραφῆς. Σύμφωνα μὲ αὐτὰ ὁ σκουτέρσιος Θεόδωρος Σαραντηνὸς ἰδρύει μέσα στὴ Βέροια τὴ μονὴ τοῦ Προδρόμου τῆς Πέτρας (1324)⁷. Δύο χρόνια ἀργότερα, ὅταν ἡ γυναῖκα τοῦ Εἰδοκία Ἀγγελίνα Κομνηνὴ Δούκαινα Σουλτανίνα Παλαιολογίνα καὶ ὄλα τὰ παιδιὰ

1. Ὁ.π., σ. 175, σημ. 3.

2. Τὸ ἐπώνυμο Διδυμάρης μᾶς εἶναι γνωστὸ ἀπὸ μερικὰ ἀγιορείτικα ἔγγραφα· βλ. E. Trapp - R. Walther - H. V. Beyer, Prosopographisches Lexikon der Palaiologenzeit, Wien 1978, ἀρ. 5403, 5404, 5405, 5406.

3. Ch. Hannick - G. Schmalzbaue, ὁ.π., ἀρ. 35. Ἡ ἐπιστολὴ τοῦ Νικηφόρου Γρηγορᾶ χρονολογεῖται στὴ δεκαετία 1330-1340.

4. Γ. Χιονίδης, Ἱστορία τῆς Βεροίας, II, Θεσσαλονίκη 1970, σ. 157-58.

5. Στ. Πελεκανίδης, ὁ.π., σ. 7.

6. Γ. Θεοχαρίδης, Μία διαθήκη καὶ μία δίκη βυζαντινὴ, Θεσσαλονίκη 1962.

7. Ὁ.π., ἀρ. 1(1324).

του, ανάμεσα στα όποια και η κόρη του, σύζυγος του επάρχου Μιχαήλ Δούκα 'Αριανίτου, πεθαίνουν, ο Σαραντηνός χαρίζει με διαθήκη την περιουσία του στην παραπάνω μονή¹. Τό 1328 ο ίδιος παραδίδει το μοναστήρι της Βέροιας στη μονή Βατοπεδίου όπου κείρεται μοναχός και πεθαίνει εκεί τό 1330. Οι Βατοπεδίοι φαίνεται ότι χάνουν τό μετόχι τους κατά την περίοδο τής σερβοκρατίας, ὄν και ἔχουν πετύχει τήν ἔκδοση χρυσοβούλλου ἀπό τό Στέφανο Δουσάν τό 1346 μέ τό ὅποιο ἐπικυρωνόταν ἡ κατοχή κτήματός τους στή Βέροια (ἡ μονή προφανῶς τοῦ Σαραντηνοῦ) ὅπως και σέ ἄλλα μέρη (τοῖς οὖσιν ἐν τῷ Στρυμόνι, ταῖς Σέρραις, τῇ Θεσσαλονίκῃ, τῇ Βερροία, τῇ Καλαμαρία,....)². Στά 1359 ὁ γαμπρός τοῦ Σαραντηνοῦ ἑπαρχος 'Αριανίτης πέτυχε τήν ἔκδοση χρυσοβούλλου τοῦ αυτοκράτορος 'Ιωάννου Ε' Παλαιολόγου πού ἐπικύρωσε τήν κυριότητά του στό μοναστήρι τής Βέροιας³. Στά 1375 ἡ δεύτερη σύζυγος τοῦ 'Αριανίτου ἐπάρχισσα 'Αριανίτισσα, χήρα πλέον καί μεγάλη σέ ἡλικία, καί ὁ γαμπρός τής 'Ιωάννης Γαβρᾶς (οἰκείος τοῦ βασιλέως, δηλαδή τοῦ 'Ιωάννου Ε' Παλαιολόγου) ἀπό τή μιᾶ μεριά καί ἀπό τήν ἄλλη ἡ μονή Βατοπεδίου θέλουν νά πετύχουν δικαστική ἀπόφαση πού θά κατοχύρωνε τά δικαιώματά τους στή μονή τοῦ Σαραντηνοῦ. Οι δύο πρώτοι στηρίζονται στό χρυσοβούλλο τοῦ 'Ιωάννου Ε', Παλαιολόγου. Οι Βατοπεδίοι ὑποστηρίζουν ὅτι εἶχαν διαθήκη τοῦ ἴδιου τοῦ Σαραντηνοῦ, τήν ὅποια ὁμως ἔχουν χάσει. Τελικά τό δικαστήριο ἀποφαίνεται ὅτι ἡ μονή τοῦ Προδρόμου, στή Βέροια ἀνήκει στή μονή Βατοπεδίου μαζί μέ τήν κινητή καί ἀκίνητη περιουσία του⁴.

Δέν γνωρίζουμε βέβαια τήν τύχη τής μονῆς τής Βέροιας στά μεταγενέστερα χρόνια, εἶναι ὁμως λογικό νά ὑποθέσουμε ὅτι τά κινητά ἀντικείμενα τής πέρασαν στή μονή Βατοπεδίου, ἀνάμεσα στά ὅποια καί ἡ εἰκόνα καί ἡ μᾶς ἐνδιαφέρει. Σύμφωνα μέ τήν ἐπιγραφή ἡ Παπαδοπουλίνα, ἀγνωστή ἀπό ἄλλες πηγές, δωρίζει στήν ἀδελφή τής 'Αριανίτισσα τήν παραπάνω εἰκόνα. "Ἐν ἡ 'Αριανίτισσα τήν εἶχε ἀφιέρωσε τότε στή βεροιώτικη μονή κατά τό διάστημα 1359-1375 πού ἡ μονή Βατοπεδίου δέν τήν ἐξουσίαζε, ἐξηγεῖται γιατί ἡ εἰκόνα αὐτή βρίσκεται σήμερα στή μονή Βατοπεδίου⁵.

7. Θεσσαλονίκη. Συλλογή Ροτόνας. 'Επιγραφή σέ μάρμαρο (1382).

[-----]
 [-----]
 [-----]
 ΤΗΣ ΤΣ ΓΕΝΕΣ [-----]
 5 [-----] ω(Α)Τ(ΗΝ) ΞΕΝΗΝ
 Η ΤωΝ ΛΟΓΩΝ [---] ΤΣ ΕΝ ΠΙΣΔΑΙΚ ΛΟΓΣ

1. "Ο.π., ἄρ. 2(1326).

2. A. Solovjev - V. Mošin, Grčke Povelje srpskih vladara, Beograd 1936, ἄρ. XI.

3. Τό γεγονός αὐτό ἀναφέρεται στό ἔγγραφο ἄρ. 4. (1375) πού δημοσίευσε ὁ Θεοχαρίδης: «ἐπεὶ δέ καί ἕτερον σεπτὸν χρυσοβούλλον ἡ τοιαύτη ἀρχόντισσα ὑπέδειξε τοῦ κραταιοῦ καί ἁγίου ἡμῶν ἀθέντου καί βασιλέως ἐξ ἀναφορᾶς τοῦ ἀνδρός αὐτῆς, ἐπάρχου τοῦ 'Αριανίτου ἐκείνου, πρὸ ις' χρόνων γενόμενον...».

4. "Ο.π., ἄρ. 4.

5. Στή φωτογραφία πού παραθετεῖ ὁ G r a b a r, ὁ.π., πίν. XXXI φαίνεται ὅτι τά πρόσωπα ἔχουν ἐπιζωγραφιστεῖ. Γιὰ τά ἐλάσματα δίνει γενική χρονολόγηση (14ος αἰ.). Εἶναι πάντως δύσκολο νά πιστέψει κανεὶς ὅτι ἡ εἰκόνα εἶναι ἔργο τῶν ἀρχῶν τοῦ 14ου αἰ., ὥστε νά δεχτεῖ ὅτι ἡ ἀναφερόμενη στήν ἐπιγραφή 'Αριανίτισσα εἶναι ἡ κόρη τοῦ σκουτερίου Σαραντηνοῦ πού πέθανε πρὶν ἀπὸ τό 1326.

- [-----] Δω ΜΙΤΡΟΝ Δ'ΟΡΑΝ ΞΕΝΕ
 ΟΣ ΠΑΝΤΑΣ ΨΗΚΛΕΨΕΝ ΕΡΩΤΙ ΤΑΔΕ
 10 [-----] ΞΕΙΝ' ΔΓ' ΑΥΤΟΥ ΚΑΘΑΡΩΣ ΣΤΑΣ ΜΑΘΗ
 ΤΟ ΠΣ. ΤΕΛΕΥΤΑ ΔΟΞΑ ΠΛΟΥΤΟΣ Κ(ΑΙ) ΓΕΝΟΣ
 ΕΥΡΩΝ ΔΕ ΜΗΛΕΝ <H> ΣΚΙΑΝ, ΤΕΦΡΑΝ, ΚΟΝΙΝ,
 ΓΝΩΤΩ ΤΟ ΔΟ[-----] ΘΕΝ, ΩΣΠΕΡ ΘΕΜΙC
 ΑΘΕCΜΑ ΦΥCΑ ΜΗΛΑΜΩC ΨΙΠΕΡ ΦΥCΙΝ,
 ΓΕΩΡΓΙΟC [-----] ΤΖΑΜΠΛΑΚΩΝ ΤΑΔΕ
 15 CΩΜΑΤ [-----] ΟC ΚΟΜΗΗΝΟC ΑCΠΙΕΤΗC.
 CΥ Δ' ΟΥΝ ΦΥΤΟΥΡΓΕ ΤΗC ΕΔΕΜ Π[ΑΝ]ΤΟΚΡΑΤΩΡ
 ΕΚΕΙ ΜΕ ΤΡΥΦΑΝ CΥΜΠΑΘΩC ΔΕΙΞΑC ΔΟΥ(ΟΝ).
 ΜΗΝΙ ΑΠΡΙΑΙΩ Δ ΙΝ(ΔΙΚΤΙΩΝΟC) Ε ΕΤ(ΟΥ)C, ζω4†

Η ΚΑΚΗ ΔΙΑΤΗΡΗΣΗ ΤΗΣ ΕΠΙΓΡΑΦΗΣ ΔΥΣΧΕΡΑΙΝΕΙ ΣΕ ΜΕΡΙΚΑ ΣΗΜΕΙΑ ΤΗΝ ΑΝΑΓΝΩΣΗ ΤΗΣ.
 ΣΤ. 3. ΔΥΣΑΝΑΓΝΩΣΤΑ ΤΑ ΣΩΖΟΜΕΝΑ ΓΡΑΜΜΑΤΑ ΤΟΥ ΣΤΙΧΟΥ.
 ΣΤ. 4. ΜΕΡΙΚΕΣ ΑΚΟΜΗ ΚΕΡΑΙΕΣ ΓΡΑΜΜΑΤΩΝ.
 ΣΤ. 5. ΜΕ ΕΠΙΦΥΛΑΞΗ Η ΜΕΤΑΓΡΑΦΗ ΩΤ(Α) Τ(ΗΝ).
 ΣΤ. 7. ΜΕ ΕΠΙΦΥΛΑΞΗ Η ΜΕΤΑΓΡΑΦΗ ΔΩ ΜΙΤΡΟΝ.
 ΣΤ. 11. Η ΠΡΟΣΘΗΚΗ Η ΔΙΑΣΦΑΡΝΙΖΕΙ ΤΟ ΝΟΗΜΑ ΚΑΙ ΑΠΟΚΑΘΙΣΤΑ ΤΗ ΜΕΤΡΙΚΗ ΜΟΡΦΗ ΤΟΥ
 ΣΤΙΧΟΥ.
 Ο ΓΕΩΡΓΙΟC ΤΖΑΜΠΛΑΚΩΝ ΚΟΜΗΗΝΟC ΑCΠΙΕΤΗC ΤΗΣ ΕΠΙΓΡΑΦΗΣ ΘΑ ΜΠΟΡΟΥCΕ ΙCΩC ΝΑ
 ΤΑΥΤΙCΤΕΙ ΜΕ ΤΟΝ ΓΕΩΡΓΙΟ ΤΖΑΜΠΛΑΚΩΝΑ ΠΟΥ ΑΝΑΦΕΡΕΤΑΙ ΣΕ ΧΡΥCΟΒΟΥΛΛΟ ΤΟΥ ΑΝΔΡΟΝΙ-
 ΚΟΥ Δ' ΠΑΛΑΙΟΛΟΓΟΥ ΤΟΥ ΉΤΟΥC 1378 ΩC «ΟΙΚΕΙΟC» ΤΗΣ ΒΑCΙΛΕΙΑC ΤΟΥ, ΒΛ. P. L e m e r l e -
 A. G u i l l o u - N. S v o r o n o s - D. P a p a c h r y s s a n t h o u, A c t e s d e L a v r a I I I,
 P a r i s 1979, ἄρ. 149 ΚΑΙ Γ. Θ ε ο ρ α ρ ῖ δ η, Οἱ Τζαμπλάκωνες, ὀ.π., σ. 179. ΓΙΑ ΤΟΥC Α-
 CΠΙΕΤΑC ΒΛ. E. T r a p p - R. W a l t h e r - H - V. B e y e r, P r o s o p o g r a p h i c h e s L e x i k o n
 d e r P a l a i o l o g e n z e i t, W i e n 1976, ἄρ. 1567-1579. ΜΟΝΗ ΕΠΟΝΟΜΑΖΟΜΕΝΗ «ΤΟΥ ΑCΠΙΕΤΟΥ» ὀ-
 πῆρχε ΣΤΗ ΒΕΡΟΙΑ. Γ. Χ ι ο ν ῖ δ η, ὀ.π., σ. 189.

Ἐφορεία Βυζαντινῶν Ἀρχαιοτήτων
 Θεσσαλονίκης

Θ. ΠΑΠΑΖΩΤΟΣ